

Инж. Стојан Костић
СО Никшић

Кратак осврт на стање и неке мјере унапређења пољопривреде у општини Никшић

Савремени друштвени и привредни развој општине Никшић у послјератном периоду снажно је утицао не само на пољопривредну производњу, него и на укупна кретања на селима ове Општине. Дошло је до масовног напуштања пољопривреде као занимања, а у нешто мањој мјери и до напуштања села као мјеста становања. Учешће пољопривредног становништва од 75⁰/₀ из 1948. године смањено је на 22,6⁰/₀ у 1981. години, а статистика доказује да се ова кретања интензивно настављају и даље. Активно пољопривредно радно становништво такође се смањује. Од 4.212 мушких и 3.877 женских особа односно укупно 8.089 из 1961. смањен је број на 3.915 мушких и 3.677 женских односно укупно 7.592 способних радника у пољопривреди у 1981. години, што захтијева све шири простор за продор савремених средстава и технологије и на тим посједима.

Нове и брзе промјене у структури села ове Општине потврђују и подаци о домаћинствима чији се насљедници школују и опредјељују за непољопривредна занимања. У порасту је и број мјешовитих домаћинстава у односу на чисто пољопривредна.

Кретање основних структурних промјена становништва у Општини је сљедеће:

У најповољнијем су положају села близу града, која имају развијену инфраструктуру и брже прелазе на специјализовану производњу, повећавају тржност производње, брже се опремају савременим средствима за производњу и стварају већи доходак.

	1961.		1971.		1975.		1981.	
	попис	%	попис	%	попис	%	попис	%
1. Укупно станов.	57.399	100,0	66.815	100,0	70.000	100,0	72.254	100,0
Од тога:								
— пољопривредно	18.910	32,9	15.099	22,6	14.000	20,0	12.400	17,2
— непољопривр.	38.489	67,1	51.716	74,2	56.000	80,0	59.854	82,8
— градско	20.166	35,1	28.527	42,7	31.500	45,0	34.478	47,7
— сеоско	37.233	46,9	38.288	57,3	38.500	55,0	37.776	52,3
— запослено	13.086	22,8	14.087	20,9	14.520	20,8	19.000	26,4
2. Непољопривр. које живи на селу	18.323	32,0	23.189	34,7	24.500	35,0	24.200	33,3

С друге стране напуштање села најизразитије је у оним удаљеним од града гдје имамо већином чисте пољопривреднике који производе у условима неријешене инфраструктуре, застарјелих средстава за производњу и уопште отежаних услова за живот и рад.

Искоришћавање пољопривредног земљишта је различито у појединим мјестима ове Општине. Површине које су ближе граду интензивније се користе и на њима се све више остварује робна производња док у удаљенијим подручјима, гдје су сеоска насеља претежно напуштена, земљиште се користи крајње екстензивно или се уопште не обрађује. Исто се односи и на друштвени сектор. Наиме, ПТК-а „Никшић“ који, изузев површина у самом пољу које је подредио производњи сточне хране, врло слабо или уопште не користи нпр. површине на Крнову, Градачкој Пољани, Барама Матановића, Миољу Пољу и др.

Ипак, што је у овом тренутку можда важније, кад је у питању пољопривредно земљиште јесте његово упропашћавање и губљење, јер се све више уступа за путеве, индустрију, изградњу стамбених и других објеката и др. Према неким сагледавањима за посљедњих 5 година на подручју ове Општине изгубљено је око 220 ha пољопривредног земљишта или годишње око 44 ha.

Отуда је првенствени задатак надлежних друштвених чињеница Општине и мјесних заједница да предузму одговарајуће мјере у циљу бољег чувања и коришћења свих пољопривредних површина.

На подручју општине Никшић живи данас 72.524 становника, од којих 37.776 или 52,3% на селу и приградским насељима, односно укупно 17.796 домаћинстава од којих 8.863 пољопривредних, што илуструју сљедећи подаци:

Ред. број	Мјесне заједнице на сеоском подручју	села	Б р о ј	
			домаћинства	становника
1.	Крстац	10	248	1.086
2.	Видрован	16	862	3.858
3.	Црквице	7	150	714
4.	Враћеновићи	9	164	664
5.	Велимље	14	448	1.840
6.	Грахово	9	329	1.302
7.	Вилуси	7	216	849
8.	Трубјела	11	191	737
9.	Пољица	10	489	2.018
10.	Богетићи	10	227	761
11.	Озринићи	5	553	2.444
12.	Луково	5	248	1.027
13.	Милоље Поље	12	923	4.411
	Приградска насеља:			
	— Глибавац	—	450	1.850
	— Гребице	—	315	1.400
	— Драгова Лука	—	934	3.972
	— Кличево	—	1.061	4.756
	— Мокра Њива	—	122	550
	— Рубежа	—	470	1.560
	— Страшевина	—	463	1.977
	С в е г а:	125	8.863	37.776

С обзиром да је земљиште основни фактор пољопривредне производње, даћемо приказ његовог искоришћавања као основног производног капацитета биљне производње. Укупна физичка површина општине Никшић износи 206.482 ha, од чега се за пољопривредну производњу користи 22⁰/₀, за непољопривредне сврхе 54⁰/₀, а 24⁰/₀ је неплодно земљиште.

Ради потпунијег сагледавања даје се преглед површина земљишта по мјесним заједницама према категоријама коришћења и у друштвеном и приватном сектору:

Овакав степен искоришћавања земљишног простора за пољопривредну производњу резултат је, приј свег, високог процента неплодног земљишта (камењара), сложене конфигурације терена, велике уситњености посједа и парцела, недовољне ангажованости власника земљишта и осталих заинтересованих око мелиоративних и других захвата у циљу заштите и повећања пољопривредних површина и сл.

Пољопривредна површина од 55.225 ha чини укупне земљишне капацитете индивидуалног и друштвеног сектора Опш-

Мјесне заједнице		Укупно ха	Њиве ха	Виногр. ха	Воћњ. ха	Ливаде ха	Пашњ. ха
1	2	3	4	5	6	7	8
Крстац	Приват.	2.999	204	—	—	501	2.294
	Друштв.	2.433	3	—	—	9	2.421
	Укупно	5.432	207	—	—	510	4.715
Видрован	Приват.	2.972	507	—	201	802	1.362
	Друштв.	2.505	20	—	2	55	2.428
	Укупно	4.377	527	—	203	857	3.750
Црквице	Приват.	2.835	117	—	—	242	2.476
	Друштв.	1.322	7	—	—	19	1.296
	Укупно	4.157	124	—	—	261	3.772
Враћеновићи	Приват.	1.709	149	10	0,28	205	1.345
	Друштв.	956	23	—	—	38	895
	Укупно	2.665	172	10	0,28	243	2.240
Велимље	Приват.	6.736	382	—	0,47	368	5.986
	Друштв.	1.785	13	—	—	33	1.739
	Укупно	8.521	395	—	0,47	401	7.725
Грахово	Приват.	2.263	301	9	25	328	1.600
	Друштв.	326	24	2	3	59	240
	Укупно	2.589	325	11	28	387	1.840
Вилуси	Приват.	3.467	181	—	1,5	199	3.086
	Друштв.	519	6	—	—	14	499
	Укупно	3.886	187	—	1,5	113	3.585
Трубјела	Приват.	3.006	161	—	0,39	168	2.877
	Друштв.	516	8	—	—	93	415
	Укупно	3.522	169	—	0,39	261	3.093
Пољица	Приват.	798	161	—	9	176	452
	Друштв.	2.230	432	—	22	1.274	452
	Укупно	3.028	643	—	31	1.450	904
Богетићи	Приват.	1.685	142	9	13	203	1.318
	Друштв.	308	17	—	1	28	282
	Укупно	1.993	159	9	14	231	1.580
Озрињани	Приват.	828	448	—	20	253	107
	Друштв.	428	5	—	—	35	388
	Укупно	1.256	453	—	20	288	495
Луково	Приват.	3.346	304	—	0,45	1.981	1.061
	Друштв.	1.659	3	—	—	199	1.457
	Укупно	5.005	307	—	0,45	2.180	2.518

Миоље Поље	Приват.	3.014	595	—	105	1.180	1.134
	Друштв.	3.687	15	—	50	99	3.523
	Укупно	6.701	610	—	150	1.280	4.657
Никшић приград. насеља	Приват.	1.483	579	—	78	488	338
	Друштв.	748	185	—	12	347	204
	Укупно	2.231	764	—	90	835	542

тине. У укупним површинама обрадиве учествују са 13.223 ха или 24⁰/о, а пашњаци 42.032 ха или 76⁰/о. У обрадивим површинама ливаде учествују са 59⁰/о, оранице 37⁰/о, воћњаци 3,2⁰/о и виногради 0,1⁰/о.

Постојећа земљишна структура одређује сточарску производњу као базну, али не искључује ни ратарску већ јој дефинише задатак и обим зависно од природних услова подручја.

Према статистичким подацима и праћењу плана сјетве њена структуру углавном је следећа: кукуруз 1.463 ха; ражи 122 ха; јечма 292 ха; кромпира 1.430 ха, итд. Ратарска производња, са изузетком производње кромпира и кукуруза, највећим дијелом подређена је сточарској производњи као основној грани робне производње.

Повећању приноса у биљној производњи допринијело је нарочито увођење нових родних сората и хибрида појединих култура, али исто тако и знатно боља агротехника, као и повећана примјена механизације и минералних ђубрива.

За остваривање већих приноса у биљној производњи морају се више уводити нове сорте и хибриди које имају боља и квалитетнија својства. Данас се располаже одличним сортама и хибридима кратке вегетације, што омогућава знатно проширење ареала узгоја појединих култура. Истичемо посебно ране и родне хибриде кукуруза, јаре пшенице, ражи, јечма и крмног биља, што је од посебног интереса за развој производње у брдско планинском подручју и што досадашњи истраживачки и експериментални рад потврђује.

Стока и сточни производи представљају основни извор дохотка индивидуалних пољопривредних произвођача на овом подручју, па је у сточарству и остварен нешто већи пораст производње него у биљној, мада не у оној мјери коју расположиви ресурси омогућавају.

Индивидуална газдинства на подручју општине Никшић у сточарству имају доминантну позицију јер посједују 97⁰/о од укупног броја грла говеди, а све остале врсте стоке су само у њиховом посједу. Према томе, њихов допринос је изузетно важан са гледишта задовољавања потреба у сточарским производима.

У сточарству је говедарство водећа грана. Друштвена фарма на Капином Пољу, која је оформљена одмах после рата, била је носилац унапређења говедарства и на индивидуалним газдинствима, јер су давањем приплодних јуница и расплодних бикова сиво-тиролске расе, на овом подручју кроз дужи период посебно на подручју Никшићког поља, добијени успјешни крижанци, па се у том правцу сваке године осјећа побољшање у овој грани производње. Посебно треба истаћи чињеницу која забрињава, да је на овом подручју изражена појава клања младе стоке релативно мале тежине, у чему су иначе основне резерве подмлатка. Орјентација у тову стоке мора бити знатно већа на млада грла, јер тов младих грла даје и знатно економичније резултате и квалитетније месо због већег дневног прираста. Орјентација на тов младих грла захтијева рационално коришћење ресурса у сточарству. Организован тов младих категорија грла може обезбиједити у периоду до 1985. године значајно повећање производње овчјег и говећег меса.

Сигурно да највеће резерве постоје у погледу повећања производње млијека по крави, јер просјечна производња млијека на индивидуалном сектору у протеклом периоду није била већа од 1.400 литара млијека годишње по крави. У наредном периоду предвиђа се значајно повећање производње млијека по крави у друштвеном сектору — на 4.500 лит., а на индивидуалном сектору 1.800 литара. То би био значајан пораст у односу на досадашње стање, мада је то још увијек испод нивоа који се постиже у напредном говедарству. У оваквој ситуацији кооперација треба да прокрчи пут новом савременом сточарству. Напоре треба учинити у правцу измјене расног састава, боље исхране и начина гајења.

Воћарство је, и поред повољних услова, доста екстензивно и прилично једнострано. Доминира шљива запуштена, без примјене и најосновније агротехнике. Асанација запуштених засада и подизање нових са бољим сортама биле би засад неопходне мјере у воћарству. Треба међутим, истаћи да у општини никшићкој шљива још није нападнута шарком, па стога треба настојати да се ова болест не унесе и том проблему подредити све остале мјере кад је у питању ова воћна врста.

Производне могућности села повећава и све бржа механизација и техничка опремљеност индивидуалних домаћинстава у чему је изражен сталан пораст, посебно повећања броја трактора. Тако данас имамо око 60 трактора јачине 18-35 КС и 30 мотокултиватора од 5 и 7 КС, што у односу на 1975. годину чини повећање за 4 пута. Са порастом броја трактора растао је и број тракторских прикључака, тако да је свака тракторска машина опремљена у просјеку са 2,5 прикључка. У ствари индивидуални пољопривредници, по правилу, набављају оне тракторске прик-

ључке које највише могу да користе у току године, тј. помоћу којих могу да врше услуге другим газдинствима и да самим тим створе допунски извор прихода. И поред тога што број трактора и мотокултиватора на индивидуалним газдинствима расте брзим темпом, он је још далеко од реалних потреба. Податак да пољопривредни произвођачи држе 2.068 волова и 2.968 коња казује да пољопривредне радове још добрим дијелом обављају радном стоком. У наредном периоду мора се настојати да се учешће радне стоке смањи и да се пољопривредна газдинства све више механизују. Модерна техничка средства која продиру и у најзабаченија села подстичу, нарочито младе пољопривреднике, да прихватају савремена организациона и технолошка рјешења која доприносе повећању пољопривредне производње.

Даљи важан чинилац за вишу продуктивност је већа употреба хемијских средстава и минералних ђубрива. Ова се констатација, прије свега, односи на индивидуални сектор који, у цјелини узевши, троши још увијек само 1/3 или мање минералних ђубрива и заштитних средстава, од оних које захтијева савремена производња.

Велику улогу у примјени хемијских средстава за заштиту биља, сјемена и другог репродукционог материјала има Пољопривредна апотека и радници који раде у њој, јер они су истовремено и продавачи и савјетници индивидуалним пољопривредним произвођачима у погледу употребе средстава за заштиту биља, избора сјемена, садница, опреме и др.

Кратко изложени подаци указују да пољопривредну производњу треба оријентисати на: производњу и прераду млијека, тов стоке на планинским пашњацима и ливадама и стварање резерви меса у живој стоци, као и производњу меркантилног и сјеменског кромпира и пивског јечма као сировинске базе.

Основну поенту у циљу повећања производње млијека треба дати унапређењу говедарства у Никшићком пољу. У погледу побољшања расног састава говеди и тиме повећања производности по грлу пољопривредне организације као носиоци унапређења пољопривреде на индивидуалном сектору, поред осталог имале би следеће задатке:

— Набавку расног приплодног материјала и организовање вјештачког осјемењавања крава, а у вези са тим и друге мјере неопходне за успјешно спровођење тога задатка (лиценцирање, уматичење приплodних грла и др.). У мјестима гдје се не може организовати вјештачко осјемењавање, треба обезбиједити расне приплодне бикове, за природни припуст и давати пољопривредницима на уговорено држање под строгом контролом;

— организовати откуп млијека на ширем подручју Општина, што налаже да се од стране заинтересованих организација улажу већа средства за пројектовање и подизање откупних станица савременог типа и унапређењу и повећању средстава за производњу, прераду и даљу дистрибуцију млијека. У том погледу треба више користити искуства неких напредних крајева који су ову службу организовали на савремени начин.

Све веће количине млијека на мини фармама на једној страни и недовољна опремљеност млекаре на другој, захтијевали су покретање иницијативе за реконструкцију и проширење Млекаре, чији ће капацитети ускоро бити повећани на 30.000 лит. дневне прераде. Услови који ће бити створени изградњом једног оваквог објекта утицаће на индивидуалне произвођаче да интензивније улажу у сточарство и производњу млијека, с обзиром да ће им изграђени објекат дати већу сигурност за пласман.

Ради веће и квалитетније производње на индивидуалним пољопривредним газдинствима, Општина је формирала Савјетодавну службу за унапређење пољопривреде на индивидуалном сектору која је у сарадњи са стручним службама основних организација удруженог рада у пољопривреди имала основни задатак да ради на увођењу техничко-технолошких иновација на индивидуалном сектору, да помаже на припремању и реализацији програма инвестиција, помаже развоју удруживања земљорадника, сагледава производно-потенцијалне могућности на терену и оцењује могућности њиховог коришћења и предлаже друге мјере развоја.

Рад Савјетодавне службе био је усмјерен, првенствено, на информисање, савјетовање и оспособљавање произвођача за савременији начин пољопривредне производње. Служба није била увијек у могућности да у потпуности користи најбољи метод рада тј. да лично посјети већину произвођача и да даје директно савјете на газдинства, па је налазила и друге путеве и начине као на примјер колективно давање инструкција и савјета. Овдје се мисли на савјетодавне брошуре, упутства, летке, спремање чланака за рубрику „савјети за пољопривреднике” у Никшићким новинама, а преко службе је извршена и претплата једног броја пољопривредника на часописе из области пољопривреде „Добро јутро” и „Ривија за село”.

Ради упознавања индивидуалних произвођача са радом савремених машина, опремом и средствима за заштиту биља организоване су изложбе и демонстрације рада пољопривредних машина са прикључцима за обраду земљишта у брдско-планинском подручју. На пољопривредним изложбама и смотрема у Никшићу које су биле добро посјећене излагали су своје производе познати произвођачи механизације и друге опреме („Тома Винковић”

из Бјеловара, „ИМТ“ — Књажевац, „Горење“ — Велење, „Витамикс“ — Врбас, „Зорка“ — Шабац и др.). Пољопривредници су приликом демонстрирања машина имали прилику да се упознају са њиховим радом, а давана су и потребна упутства за набавку и услове добијања кредита за куповину одговарајућих машина.

Данас је сваком земљораднику углавном јасно да нема веће производње и дохотка, ако не примјењује новине у производњи према сазнањима науке и праксе.

Чињеница да Пољопривредна апотека у Никшићу остварује годишњи план продаје од око: 1.500 т минералних ђубрива, 8 т сјемена трава, 6 т сјемена луцерке, 30 т разних хемијских средстава за заштиту биља, 50.000 пилића — носиља, 3.000 сортних садница воћака и др., најбоље говори колико су произвођачи ове Општине упућени и вољни да уводе савремени начин пољопривредне производње.

Пољопривредна производња уопште узевши је специфична производња, а посебно је она специфична на индивидуалном посједу, гдје је практично свако село, свако домаћинство, па и свака парцела специфична. Стога их треба и специфично обрађивати. Само у том смислу можемо проблему унапређења пољопривреде на индивидуалним газдинствима озбиљно приступити, произвођачима конкретно показати шта се може произвести, за оно што кажемо и тврдимо то можемо и гарантовати и, разумије се, кроз такве облике рада можемо стећи повјерење произвођача и стварати најразноврсније облике кооперације. У том циљу потребно је створити властите и модерне технолошке процесе на терену (у селима), стварати производне економске јединице — задруге и терен што више покрити огледно-угледним имањима.

Убрзанији раст пољопривреде на индивидуалном сектору има поред производног и крупан социјалистички и одбрамбени, а прије свега, друштвено-економски аспект. Зато у циљу спровођења одређених мјера за развој пољопривреде на индивидуалном посједу, неопходно је да се на одговарајући начин ангажују сви фактори од којих зависи њихова реализација, што подразумева обезбјеђење потребних средстава, организацију стручне службе и комплетну организованост носиоца у смислу могућности заснивања кооперативних односа са индивидуалним произвођачима на друштвеној основи и захватање тржишних вишкова произведене робе.

Централно питање унапређења пољопривреде на индивидуалном сектору су свакако средства.

Средства за кредитирање пољопривреде у протеклом периоду обезбјеђивана су по основу: Самоуправног споразума послов-

них банака тзв. средства „зеленог плана”, Програма стварања резерви меса у живој стоци и средстава Међународне банке.

По основу Самоуправног споразума пословних банака о усмјеравању средстава за инвестициона улагања на индивидуална пољопривредна газдинства на подручју Општине инвестирано је у периоду 1976-1980. године 21.360.000 динара. Ова средства усмјерена су у три правца: производњу меса, млијека и кромпира. Кредитирано је око 180 индивидуалних пољопривредних газдинстава у просјеку са око 11 милиона старих динара, и то: за изградњу 70 млијечних мини фарми, набавку 92 расне јунице, 60 трактора и мотокултиватора, 17 система за наводњавање, подизање и асанацију воћњака и др.

Програмом стварања резерви меса у живој стоци на брдско-планинском подручју у периоду од 1975-1980. године инвестирано је годишње по 4.500.000 динара, односно за пет година 22.500.000 динара. Ова средства је користило 1.270 пољопривредника, и уговорено 30.000 комада ситне стоке и 950 грла крупне стоке.

Средства Међународне банке која су намијењена за подстицање бржег развоја производње на индивидуалном посједу нијесу коришћена.

Кредитна политика углавном је пратила политику развоја пољопривреде на индивидуалним газдинствима. И поред извесних тешкоћа у коришћењу кредита, интересовање земљорадника је ипак било велико што је доказ да су индивидуални произвођачи спремни да развијају робну производњу на дуже вријеме.

У даљем инвестирању средстава у индивидуално-пољопривредна газдинства треба ићи за тим да ефекти у производњи и доходу буду највећи који би омогућавали враћање кредита и издвајање нових средстава за подмирење материјалне базе производње. Такође, ова улагања треба да буду више везана за одговарајуће облике организовања и удруживања земљорадника.

У циљу подстицања развоја пољопривреде на индивидуалном сектору, издвајана су средства из буџета Општине и Републике за финансирање бројних мјера, чији је циљ био стварање услова за примјену савремених техничко-технолошких рјешења и на тој основи унапређења биљне и сточарске производње.

Укупна ова средства за ове намјене износила су 4.220.000 динара.

Такође, у циљу стимулација пољопривредника, донешене су олакшице у плаћању пореза из дохода од пољопривредне дјелатности за слиједеће:

— индивидуална пољопривредна газдинства за земљиште које обрађују изнад 1.000 м надморске висине ослободи ће се пла-

ћања пореза на приход са тог земљишта за 50⁰/₀, под условом да остварују доходак искључиво или претежно од пољопривреде;

— произвођачима који остварују доходак из пољопривреде, а чији се посјед налази у граничној катастарској зони, смањује се стопа пореза за 50⁰/₀;

— од плаћања пореза за период од 4 године, ослобађају се индивидуална пољопривредна газдинства која на бази дугорочног уговора са организацијама удруженог рада подижу нове засаде воћњака и винограда;

— исто тако ослобађају се плаћања пореза индивидуална газдинства која су засновала вјештачке ливаде и луцеришта за те површине све док се користе као такве;

— индивидуална пољопривредна газдинства која улажу у развој сточарске производње на бази дугорочног уговора са организацијом удруженог рада, односно произвођача млијека, меса, јаја и меда ослободиће се плаћање пореза за три године. Ово ослобађање од плаћања пореза односи се и на индивидуална пољопривредна газдинства која производе месо по основу Програма резерви меса у живој стоци, с тим што Општинска скупштина одреди најмању количину коју треба произвођач произвести;

— индивидуална пољопривредна газдинства која улажу у развој пољопривредне производње на бази дугорочног уговора са организацијама удруженог рада — за сваку годину у којој испоруче организацији удруженог рада један од производа: 1.000 кг меса, 6.000 л млијека, 1.000 кг меда и 2.000 ком. јаја;

— индивидуални пољопривредни произвођачи који у свом власништву држе најмање 80 музних оваца за сваку годину у којој се одржава овај број и

— произвођачи који необрађено земљиште приведу култури и оспособе за пољопривредну производњу ослобађају се пореза за ту површину најмање 5 година.

Удруживање земљорадника на подручју општине Никшић не биљежи неке видне резултате. Иако социјалистичка трансформација индивидуалних газдинстава на самоуправним основама представља постепен и дуготрајан друштвено-економски процес, никако се не може оправдати чињеница да на подручју никшићке општине има само једна основна организација удружених земљорадника, која, са сједиштем у граду, покрива подручје цијеле општине од 125 сеоских насеља, што није стварно расположење пољопривредних произвођача.

За спору примјену Закона о удруживању земљорадника има више разлога од којих су неки и суштински:

Прво, није могуће успјешно организовати и удруживати земљораднике, ако они у својој средини гдје живе и производе немају своје економске и самоуправне организације. Без такве организације земљорадници се не могу даље удруживати и организовати како у хоризонталном тако и у вертикалном производно-економском смислу у стварању и расподјели дохотка. Таквих организација ми немамо на селу. Зато треба да се такве организације стварају и да се трансформишу постојеће.

Друго, без таквих организованости није могуће створити доbru и организовану стручну службу. Стручњак у селу треба да ради на развоју производње, а тај задатак он може остварити ако у мјесту гдје ради има организацију удружених земљорадника а истовремено и његову. Дакле, и организације земљорадника и стручњаке треба вратити селу. Данас кадрова има довољно: инжењера и техничара пољопривредне струке има на подручју никшићке општине 48, ветеринара, ветеринарских техничара и болничара 6, и мноштво кадрова других профила који могу радити на унапређењу техничких, економских и друштвених захтјева данашњег села.

Треће, упоредо са оснивањем нових и трансформацијом постојећих организација, као и организовање стручне службе, треба одмах радити на програмирању производње на газдинствима, као и на повезивању земљорадника преко својих организација са прерадом, прометом и другим организацијама агроиндустријског комплекса. Дакле, циљ је да се што прије уђе у фазу да земљорадник зна колико и чега треба да произведе, за кога, по којој цијени и како ће он остварити права у оном дијелу вишка рада који је он створио. То је суштина проблема.

Четврто, програми о којима је ријеч морају бити праћени инвестиционим и обртним средствима. То је веома важан чинилац на основу кога ће се опредјељивати како прерада и промет тако и финансијске организације за удруживање, повезивање и заједништво у остваривању циљева аграрне политике. Значи, битан ефекат у свему овоме јесу средства која треба да прате развој.

Пошто је удруживање земљорадника приоритетан друштвено-политички задатак на плану социјалистичког преображаја, села, развоја пољопривреде на самоуправним основама и укупних односа на селу, у реализацији овог задатка треба стално да имамо на уму да се ради о веома сложеним и дугорочним пословима на којима морамо радити организовано и систематски, односно ангажовати све структуре друштва да у домену своје уставне и политичке одговорности дају свој допринос.

Рад на удруживању у пољопривреди на селу поред организација удруженог рада у пољопривреди и организација ССРН

и друге друштвено-политичке организације морају да сем иницијативе понесу и „акциони терет”. Међутим, најзначајнију улогу треба да одиграју мјесне заједнице, које имају право, по Закону о удруживању земљорадника, да се активирају на удруживању земљорадника и да на основу њихових интереса предлажу оснивање земљорадничких задруга и других облика удруживања.

Полазећи од тог да је развој пољопривреде и агрокомплекса у цјелини, односно производња хране, једно од централних подручја битке за економску стабилизацију, треба неодложно приступити разматрању услова, средстава и мјера којим би се обезбиједило остваривање циљева развоја пољопривреде и агроиндустријског комплекса. Мора се учинити све да се што потпуније користе аграрни производни потенцијали, нарочито индивидуалних пољопривредних произвођача, за убрзани развој производње хране.